

2. Середній розмір домогосподарств у Чернігівській області менше трьох осіб, що не сприяє простому режиму відтворення населення і наслідком цього є порівняно низька частка домогосподарств з дітьми.

3. Домогосподарства Чернігівської області характеризуються високим рівнем освіченості їх членів (46,5% мають загальну середню освіту, 41,9% – вищу освіту).

4. Важливим критерієм аналізу домогосподарств є житлові умови та ступінь задоволення ними мешканців. Понаднормову площу житла мають 69,8% домогосподарств, крім того 57,7% домогосподарств Чернігівської області задоволені та дуже задоволені своїми житловими умовами.

Література

1. Про сільськогосподарський перепис. Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/main/575-17>. 2. Соціально-демографічні характеристики домогосподарств України у 2015 році: статистичний збірник / [відп. за випуск І.І. Осипова]. – К.: Державна служба статистики України, 2015. – 87с. 3. Соціально-демографічні характеристики домогосподарств України у 2016 році: статистичний збірник / [відп. за випуск І.І. Осипова]. – К.: Державна служба статистики України, 2016. – 87с. 4. Соціально-демографічні характеристики домогосподарств Чернігівської області у 2011 році: статистичний збірник / [за ред. Д.І. Ашихміної]. – Чернігів: Головне управління статистики у Чернігівській області, 2011. – 56 с. 5. Соціально-демографічні характеристики домогосподарств Чернігівської області у 2014 році: статистичний збірник / [за ред. Т.В. Дусь]. – Чернігів: Головне управління статистики у Чернігівській області, 2014. – 64 с.

Summary

О.О. Afonina. **Analysis of Socio-Demographic Parameters of Households Chernihiv Region.**

On the basis of statistical analysis of Chernihiv Statistics Department deals with social and demographic parameters of households in the region. Showing their changes during the years 2008-2016. During this period, the number of households in the Chernihiv region decreased, while the rate of reduction of the network of rural households were higher than the city. Found that 59% of households Chernihiv region consisting of two or one person and only one-third of households is composed of children under 18 years. Among households with children, the lion's share (89.3%) were one-child household. According to this report, increased the proportion of household members with secondary and higher education. Analysis of social parameters of households Chernihiv region shows that more than two thirds of households with overtime living space, and more than half of households satisfied with living conditions.

Keywords: household, household size, household structure.

УДК 911.3 : 32

Є.М. Бартош, С.С. Минець

ВИЗНАЧЕННЯ ВПЛИВУ ГЕОГРАФІЧНИХ ЧИННИКІВ НА РОЗВИТОК СЕПАРАТИСТСЬКИХ РУХІВ В УКРАЇНІ

У статті пропонується класифікація, типологія та просторово-картографічний аналіз географічних чинників розвитку сепаратизму, механізм прогнозування його темпів та інтенсивності.

Ключові слова: сепаратизм, географічні чинники, класифікація, картографічне прогнозування.

Сепаратизм – це в більшості випадків рух за територіальне відокремлення частини держави з метою створення нового державного утворення або надання певній частині держави автономного статусу за національними, мовними, релігійними ознаками [3, с. 127]. В основі «традиційного» сепаратизму лежить бажання етносу відокремитися від держави, у якій він перебуває. Тому «традиційний» сепаратизм є, по суті, географічним наслідком етногенезу та формою пристосування людей до ландшафту. Практика змін на сучасній політичній карті значно розширила спектр цього явища, залишивши національно-культурну складову лише як фон. Слід зазначити, що за рамками серйозного наукового вивчення залишилася саме географічна складова сепаратизму. Тому надзвичайно **актуальним** є виявлення впливу географічних чинників на розвиток сепаратистських рухів в окремих регіонах України.

Мета дослідження: виявити географічну складову зародження та розвитку сепаратизму, його обумовленість географічними чинниками для визначення найбільш небезпечних регіонів, створити наукову прогнозно-превентивну основу для його нейтралізації.

Практичне значення роботи полягає у визначенні найбільш небезпечних та обумовлених географічними чинниками регіонів сепаратизму, що є науковою основою для ефективної протидії сепаратистським рухам та збереження цілісності України.

За результатами вивчення суті впливу чинників пропонується класифікація, яка передбачає поділ природно-географічних на орографічний та гідрологічні, суспільно-географічних на геополітичну підгрупу (геополітичний, геостратегічний, регіональний військово-стратегічний), історичну (історичний, хронологічний, військово-історичний), етно-демографічну (етнічний, етнографічний, демографічний, мовний, міграційний, релігійний), соціально-економічну (економічний, соціальний), політичну (ідеологічний, ментальний, електоральний).

Природно-географічні чинники сепаратизму впливають на регіони, які етнічно не відрізняються від інших, але набувають автентичних рис у результаті географічної ізоляції від решти країни.

Орографічні чинники зумовлені орографічними перешкодами. Ще в часи Стародавнього Риму за цією ознакою розрізняли Галлію Цизальпійську і Трансальпійську. При чому, спостерігається пряма залежність між швидкістю нарощування етнічних розбіжностей та важкодоступністю гір або гірських перевалів. Так, висотою хребтів Кавказьких гір обумовлено виникнення більшості з 26 народів Дагестану. Цей один з найвищих кількісних показників «орографічного» етногенезу відображений навіть у назві: Дагестан – країна гір. У відносно легкодоступних горах процес етногенезу йде повільніше, і як його початкову стадію можна сприймати виникнення етнографічних груп (хайлендери на Північношотландському нагір'ї; бойки, лемки, гуцули в Українських Карпатах та секеї в Трансільванських). Уплив цього чинника відображають навіть самоназви чорногорці чи тих же хайлендерів.

Ще одна особливість гірських хребтів – здатність сповільнювати асиміляцію нечисленних народів сусідами. Навіть низькогірні куести Кримських гір на

кілька століть продовжили існування готів князівства Феодоро в порівнянні з вестготами чи остготами.

Гідрологічна ізоляція не настільки ефективна, як орографічна, оскільки водойми часто відіграють роль не тільки перешкод, а й шляхів сполучення:

- гідрографічно-лімнологічний чинник є похідним від густоти сітки водойм, при чому, ми виявили, що за річками зберігається переважно сполучна функція, а за озерами – ізолююча;

- океанографічний чинник варто розрізняти за ступенем ізоляції:

а) півострівний – від доступних Лабрадору (Квебек) і французької Бретоні до майже ізольованих від материкової частини, як Крим;

б) острівний – повністю ізольований морями регіон. Швидкість етногенезу теж залежить від відстані до метрополії: населення островів Джерсі та Гернсі лише набуває рис етнографічних груп; сицилійці, корсиканці, сардинці вже є субетнічними групами; фарерці фактично відокремилися як окремий народ. Те, що виділення ісландської нації з норвезької у X ст. обумовлено саме цим чинником, доводить те, що навіть мова залишилася законсервованою старонорвезькою. Своєрідним продовженням цих тенденцій стало відокремлення океанами від Британії та Франції на інших материках англоканадців, франкоканадців, англоавстралійців без зміни мови.

У геополітична підгрупу суспільно-географічних чинників ми включили ті, що засновані на зовнішньополітичному впливові на ситуацію в країні, але відрізняються за ступенем локалізації від глобального до регіонального рівнів та прикладними засобами їх реалізації.

- **Геополітичний чинник сепаратизму** визначається потребою країни в контролі над конкретною територією іншої держави задля реалізації своїх зовнішньоекономічних та політичних інтересів. Тому ініціатива сепаратизму має не внутрішній характер, тобто пов'язана, насамперед, з інтересами населення певної території, а зовнішній – нав'язана геополітично зацікавленою країною. Як результат, населення висловлює не свою волю, а закамouflьовані інтереси іншої держави. Мета Росії – якісна зміна свого геополітичного положення: анексія Криму розриває простір ГУАМ, шельф Чорного моря потрібний для створення Південного потоку. Крім того, в інтересах Росії – послаблення України через внутрішні конфлікти, унеможливлення її євроінтеграції, позбавлення статусу транзитної держави. Усе це забезпечує прогресуючу «периферизацію» України з подальшим поглинанням.

- **Геостратегічний чинник** відображає засоби для втілення в реальність військової стратегії держави (посилення національної безпеки чи розширення зон військового контролю) на міжнародній арені. Сепаратизм певної території не тільки підтримується, але й нав'язується зацікавленою країною. Першочергова ціль – не територія, а можливості, які вона відкриває. Це підтверджує російсько-український конфлікт 2003 року через острів Тузла в акваторії Керченської протоки, важливість якого визначається фарватером.

Ідеальною стратегією в російському розумінні є повне усунення України від узбережжя Чорного та Азовського морів за рахунок відокремлення «Новоросії» (Донецької, Луганської, Харківської, Запорізької, Херсонської, Микола-

ївської та Одеської областей). Це забезпечить сухопутний зв'язок не тільки з Кримом, а й з Придністров'ям.

- **Військово-стратегічний чинник** ми виділили в результаті аналізу минулих глобальних та регіональних конфліктів. Відсутність значних угруповань сухопутних військ РФ на території Білорусі пояснюється незручним сусідством з членами НАТО: Латвія на півночі, Литва на північному заході та Польща на заході. Повторюючи їх шлях інтеграції до ЄС, Україна теж стане потенційним членом НАТО. У результаті Білорусь легко охоплюється фланговими ударами з півдня та півночі (уже відбулося під час Другої світової війни – оточення Білостоцького виступу та Мінського угруповання Червоної Армії німецькими військами в червні 1941 року [5]). У випадку реалізації проекту «Новоросія», ситуація зміниться з точністю до навпаки – залишки території України будуть «клином», оточеним Білоруссю, Росією, «Новоросією» та Придністров'ям з півночі, сходу та півдня. Таким чином, за Україною збережуться перспективи хіба що потенційного поля битви.

В історичну підгрупу нами об'єднані чинники, які відображають різні аспекти наслідків, пов'язаних із конкретними регіонами історичних подій.

- **Історичний чинник сепаратизму** відображає відносну тривалість перебування сучасних українських територій у складі інших держав та рівень асиміляції панівними народами.

- **Хронологічний чинник сепаратизму** працює за формулою: ескалація сепаратизму на територіях є обернено пропорційною порядку їх приєднання до України чи демографічного укомплектування. Тобто чим менший час перебування в складі України, тим більше автентичних рис та проявів сепаратизму, так як культурна та ментальна асиміляція не завершена.

- **Військово-історичний чинник сепаратизму** полягає в іредентизмі країн-сусідів щодо окремих регіонів України: південь був театром воєнних дій між Москвою та Османською Імперією за доступ до Чорного моря [5, с. 206], Севастополь – «місто слави російських моряків» через пам'ять про дві його оборони під час Кримської та Другої світової воєн.

До **етно-демографічної підгрупи** ми включили чинники, які є наслідками етногенезу, його проявами або засобами впливу на його перебіг. Для багатьох невеликих народів процес глобалізації несе загрозу уніфікації.

- **Етнічний чинник** є загрозою в регіонах компактного проживання корінних народів України, що не мають власної держави (кримських татар, гагаузів), діаспори, що проживає віддалено від історичної батьківщини (болгари) та іреденти, що відділена від неї лише кордоном [6] (угорці Закарпаття, росіяни Путивльського району Сумської області).

- **Етнографічний чинник сепаратизму** є актуальним через існування спільнот на території України, що мають специфічні культурні відмінності. Проживання цих етнографічних груп найчастіше є компактним, тому процес асиміляції повільний. Приклад – русини, лемки, бойки, гуцули. Хоча в 1920 році існувала Бойківська республіка, зараз бойки вважають себе українцями, про що свідчить перепис населення. Русини теж у переважній більшості визнають

себе українцями, але Росія намагається штучно створити омонімну пропаганду для ескалації сепаратизму, доводячи, що русини – це росіяни.

- **Демографічний чинник сепаратизму** відображає зовнішню зміну демографічної ситуації в регіоні. Найбільш крайнім проявом імперської демографічної політики щодо титульної нації – українців – був їх геноцид трьома голодоморами 1921-1922, 1932-1933 та 1946-1947 років. Це призводило до різкого зменшення кількості етнічно українського сільського населення, особливо в степових районах, де легше позбавити харчів, тоді як на Поліссі люди могли виживати за рахунок лісових рослин. Вимерле українське населення замінювалося російським [1]. Тому в степу значно більше сепаратистських настроїв порівняно з рештою України.

- **Мовний чинник сепаратизму** штучно розділяє нашу державу на українськомовну та російськомовну частини. Збільшення кількості російськомовного населення в географічно близьких до Росії областях пояснюється успіхами асиміляційної політики СРСР. У центральних та західних областях переважає україномовне населення.

- **Міграційний чинник сепаратизму** виявляється у зміні типу мислення населення залежно від напрямків трудової міграції. Працевлаштування в Росії, особливо в благополучних столичних регіонах, забезпечує насадження проросійського типу мислення у східних областях. Трудові мігранти до ЄС із Заходу України отримують реальне, не спотворене російською пропагандою розуміння європейських цінностей та способу життя.

- **Релігійний чинник** присутній в Україні, не зважаючи на релігійний плюралізм. Українська Православна Церква Київського та Московського Патріархатів відкрито ворогують. Московський Патріархат пропагує проросійські погляди не тільки канонічним супротивом досягнення Київським автокефалії, а й організацією політичних акцій на зразок «Хресного ходу». При цьому існують протиріччя між православними, греко-католицькою та римо-католицькою конфесіями при визначенні контролю над храмами.

Виділення нами окремої **соціально-економічної** підгрупи зумовлене існуванням внутрішньої диференціації економічних процесів та різним рівнем соціального розвитку як окремих регіонів світу, так і частин країни.

- **Соціальний чинник** пов'язаний із рівнем життя та добробутом. Пріоритетом для частини кримських сепаратистів були російські військові пенсії та зарплати. Населення Закарпаття мріє про соціальні та правові стандарти ЄС. Соціальна незахищеність, низький рівень життя, тотальна корупція відіграють роль каталізаторів сепаратистських настроїв.

- **Економічний чинник сепаратизму** виникає в регіонах із вищим промисловим розвитком, потужними зовнішніми економічними зв'язками. Тому вони не бажають фінансувати центральний бюджет та дотувати інші регіони. Приклади – Північна Італія, Фландрія в Бельгії чи Баварія в Німеччині.

У політичну підгрупу ми виділили чинники, які безпосередньо поєднані причинно-наслідковими зв'язками та відображають логічний ланцюг: ідеологія – менталітет – бажаний політичний вибір – електоральна преференція.

• **Ідеологічний чинник** відображає сучасні чи колишні засоби впливу держави на населення для обґрунтування свого існування. Якщо в західних регіонах необхідність незалежності української держави завжди зберігалася в настроях населення, а після 1991 року не піддавалася сумніву, то на сході панувала нав'язана радянська теза про особливі братерські стосунки між українським і російським народами (при чому за російським визнавалася функція старшого брата), пропагувалася ідея особливого духовного «Руського міру» та месіанського призначення Росії, укорінювалася думка про ворожість західноєвропейських цінностей щодо східнослов'янських, створювався негативний образ західного українця [7, с. 118].

• **Ментальний чинник сепаратизму** відображає закономірності диференціації типу мислення населення залежно від території проживання. З рухом із заходу на схід зменшується частка людей, які мають європейську ментальність та цінності, орієнтовані на самостійне забезпечення свого добробуту та добре знайомі із західним способом життя. У той же час, зростає частка людей, мислення яких деформоване століттями панування заснованих на східній деспотії російської, а потім радянської ідеологій. Для них характерний так званий «совковий» тип мислення, який перекладає на державу відповідальність за свій добробут та майбутнє.

• **Електоральний чинник** відображає територіальну диференціацію виборчої преференції. Якщо населення західних регіонів за часи виборів у незалежній Україні голосувало переважно за націоналістично налаштовані партії, то електорат сходу – за партії регіонів або комуністів, які використовували адміністративні ресурси для посилення ментально-ідеологічних відмінностей регіонів.

Картосхема (рис. 1) показує рівень загрози сепаратизму в залежності від кількості актуальних чинників.

Рис. 1. Обумовлення географічними чинниками сепаратизму регіонів

Формальною підставою анексії **Криму** був сепаратизм місцевого населення, насправді – можливість Росії здобути військовий контроль над Чорним морем, відновлення впливу на Балкани та систему Чорноморських проток (табл. 1).

Таблиця 1

Просторовий розподіл впливу географічних чинників сепаратизму

Область	Географічні чинники сепаратизму																		
	Природно географічні		Суспільно-географічні																
	Орографічний	Гідрологічний	Геополітичні			Історичні			Етно-демографічні					Соц.-екон.		Політичні			
			Геополітичний	Геостратегічний	Регіональний військово-стратегічний	Історичний	Хронологічний	Військово-історичний	Етнічний	Етнографічний	Демографічний	Мовний	Міграційний	Релігійний	Економічний	Соціальний	Ідеологічний	Ментальний	Електоральний
АРК		!!	!!	*	!	!!	!!	!	!!		!	!!	!	!	!!	!!	!!	!!	
Донецька			*	!!	!!		!	!	!!		!	!!	!	!	!!	!!	!!	!	
Луганська			*	!!	!!		!	!	!!		!	!!	!	!	!!	!!	!!	!	
Одеська		!!	!!	*	!!	!	!	!	?		!	!	!	!	-	!-	?	-	!
Закарпатська	!!			!!		*	!!		!!	!		!!	!!		!!	!!		!	!
Запорізька			*	!!	!			!	!!		!!	!!		!	!			!	
Херсонська			!!	*	!!			!!	!!		!	!!		!	!			!	
Миколаївська			!!	!!	*			!	!!		!	!!		!	!			!	
Чернівецька						!!	*	!	!!	?		!!	!!		-	!!		!	!
Харківська			!	*				!!	!!		!!	!!			!				
Дніпропетровська			*	!!				!	!!		!	!!			*				
Львівська						*-	!!	-		?			!			!			
Івано-Франківська						*-	!!			?						!			
Волинська						-	!								*				
Сумська									*						!!				

Умовні позначення

*	провідна роль чинника	?	вплив чинника неоднозначний
!!	дуже впливовий чинник	-	античинник
!	менш впливовий чинник		

Важливою ланкою в цьому стратегічному ланцюгові до Суецького каналу є військово-морська база в сирійській Латакії. Одне з геополітичних завдань Росії – ліквідувати загрозу наповнення реальним змістом діяльності потенційно антиросійського політико-економічного об'єднання ГУАМ, економічна вісь якого – транзит каспійської нафти до Європи через територію України, оминаючи Росію. Крим – це Південний потік без дороговартісного занурення трубопроводу на глибину Чорного моря. Тут найвищий відсоток росіян – 58,5% [8], але це ет-

нічна земля корінного народу – кримських татар, які підтримують територіальну цілісність України, так як вона більше гарантує їх права та не обтяжена історичною пам'яттю 1944 року [5]. Хронологічно Крим був приєднаний останнім, приплив російського населення завершився в 1989 році [5, с. 649]. Велика різниця між зарплатами ЧФ РФ та Українського Чорноморського флоту, їх пенсійним та соціальним забезпеченням зумовили великий вплив соціального чиннику. Перекопський перешийок не усував гідрологічний бар'єр для асиміляції.

Для кримчан типовий тоталітарний спосіб мислення закритих у роки СРСР військових міст (Севастополь), страх перед НАТО та поверненням корінного населення на півострів, ностальгія за Росією. Відсутність україномовних ЗМІ та навчальних закладів з українською мовою викладання призвела до того, що вона у 2001 році була рідною лише для 10% населення [8].

Другою за кількістю географічних чинників є **Донецька область**, серед яких найбільшу роль відіграли геополітичні: російський інтерес до позбавлення України основної енергетичної бази та геостратегічне перетворення Азовського моря на внутрішню водойму. 38% жителів області – етнічні росіяни [8], що сприяло пропаганді ворожості до ЄС та НАТО. Поширювалася хибна думка про економічну самодостатність регіону [2]. Пострадянські погляди старшого покоління, страх перед вигаданими фашистами надавав Росії статусу «рятівника». Приєднання разом з **Луганською областю**, яка має схожі чинники, забезпечує рух російського кордону на захід від наступного найбільш вірогідного регіону російської агресії – Казахстану, покращує конфігурацію південного російського виступу з точки зору оборони.

Одеська область для Росії – сухопутний зв'язок із Придністров'ям та набуття статусу Дунайської держави, заключна ланка усунення України від узбережжя Чорного моря, доступ до потужних портів. Одеса – історично космополітичне портове місто: економічна незалежність не передбачає політичної. Ментальний чинник протидіє сепаратизму, як і соціальний: для жителів курортної зони обслуговування саме українських туристів є джерелом основного доходу. Південь Одеської області відділений від України Дністровським лиманом, ізоляція нарощується озерами. Збереження у Вилковому громади старообрядців у значній мірі зумовлене розташуванням міста на островах дельти Дунаю, тобто крайнього прояву гідрографічно-лімнологічного чиннику.

Для **Закарпатської області** провідну роль відіграють історичний чинник (у складі інших держав майже тисячоліття) і хронологічний (в Україні з 1945 року). Орографічно вона достатньо ізольована від України Карпатами, при цьому відділена лише державним кордоном від Угорщини, для якої межа країни по гірських масивах Карпат геостратегічно зручна. Домінуючий західний напрямок зовнішньої міграції формує європейський тип мислення, є проблема подвійного громадянства, 7% населення не володіє українською мовою. Угорщина підтримує свої ЗМІ та освітні заклади з відповідною мовою викладання [4].

Із **Запорізькою** областю пов'язана загроза втрати енергетичної та металургійної баз, **Херсонська** забезпечить сухопутний зв'язку РФ із Кримом, контроль над гирлом Дніпра та перетворення Азовського моря на внутрішню водойму. У **Чернівецькій** області, яка хронологічно приєднана лише в 1940 році,

асиміляція компактної іреденти сповільнена – лише половина її представників вільно володіє українською та ще й часто має незаконне подвійне громадянство. У **Харківській** області геостратегічний чинник сепаратизму має традиційну роль: Харків – друге за величиною місто України, до 1934 року – столиця, з якої починалося встановлення російської влади у 1917 році. Після геноциду 1933 року відбулася організована імміграція російського населення (тепер його 25,6%) [1], російською мовою розмовляє 44,3% [8]. Харків – найбільший центр ВПК України. Втрата **Дніпропетровської** області, «донорської» для економіки, зі стратегічно важливими Криворізьким залізорудним та Нікопольським марганцеворудним басейнами, заводом «Південмаш», теж різко змінить баланс сил.

Результати досліджень дозволяють зробити наступні висновки:

Чинники сепаратизму мають географічну суть впливу або складову, що містить просторове відображення їх дії, у випадку успіху – географічні наслідки у формуванні політичної карти чи адміністративного устрою країн.

Виявлені географічні чинники сепаратизму мають різну інтенсивність та характер впливу на територіальну цілісність України.

У природно-географічних чинниках виявлені закономірності, пов'язані з їх фізико-географічними параметрами: висотою, відстанями як природними факторами рівня ізоляції та швидкістю етногенезу, викликаного в цьому випадку тільки механічно-географічним поділом.

Поділ суспільно-географічних чинників на підгрупи відображає не тільки зміст, географічну суть та вид впливу (глобальність зовнішньополітичних аспектів геополітичної, хронологічність та причинно-наслідковість історичної, постадійність етно-демографічної, обумовленість загальними економічними законами соціально-економічної, «технологічність» політичної), а й тип виникнення, який визначається переважно зовнішнім (геополітична, історична) та внутрішнім (етно-демографічна, соціально-економічна) характеристиками, або підпорядкованістю попереднім (політична).

Рівень загрози сепаратизму та інтенсивність пов'язаних з ним процесів можна передбачити в більшості випадків за математичною сумою достатньо актуальних для певної території чинників: лідер – Крим, уже анексований Росією; наступні – Донецька та Луганська області, де зараз проходять воєнні дії; готовий до переходу в активну фазу сепаратизм в Одеській області; за сприятливої міжнародної обстановки (корупційний провал українських реформ на фоні відмови Європи від антиросійських санкцій) до повного відокремлення та самостійної інтеграції до ЄС за підтримки Угорщини стане готовою Закарпатська область.

У північних та центральних областях сепаратизм невірогідний, так як чинники не активовані або втратили свою актуальність. Слід зазначити, що дія чинників може різко змінитись під впливом окремих подій. Так, Галичина та Волинь за умови неможливості євроінтеграції разом з усією Україною (наприклад, при зміні вектора політики уряду на східний), можуть швидко перетворитися з національно свідомих регіонів, бастионів української державності на готові до будь-якого способу приєднання до Європи території (чи як окремі державки, чи під юрисдикцією Польщі).

Для деяких регіонів, наприклад Сумщини, потужний в окремих частинах чинник (як етнічний: прикордонний Путивльський район – місце компактного проживання росіян-горюнів, де вони становлять 51,6% [8]), майже не має впливу на інші частини області і регіон у цілому залишається стабільним.

У протистоянні з ЄС і НАТО Росія використовує географічну обумовленість відсутності єдиного сприйняття політичних процесів в Україні як чинника національної безпеки: те, що для Росії національна безпека, те для Європи – лише складова колективної системи безпеки.

Специфіка географічної науки дозволяє надати чинникам просторового відображення та запропонувати картографічне прогнозування регіонів сепаратизму. Таким чином, застосувавши просторовий аналіз, можна вважати сучасний сепаратизм своєрідною реакцією географічних чинників на процеси глобалізації. Більше того, він стає сам головним чинником формування сучасної політичної карти та світових геополітичних конфігурацій.

Література

1. Зануда А. «Розкриття архівів: як після Голодомору на Донбас переселяли росіян». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bbc.com/ukrainian/society/2015/06/150522_holodomor_donbass_russia_az.
2. Казанський Д. Витоки донецького сепаратизму [Текст] / Д. Казанський // Український тиждень. – 2014. – № 51. – С. 32-34.
3. Наконечний В.С. Політичні процеси й інститути [Текст]: навч. посіб. / В.С. Наконечний; КНУ імені Тараса Шевченка. – К.: 2007. – 132 с.
4. Попович О. «Закарпатська автономія: збереження культури чи угорський сепаратизм?» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bbc.com/ukrainian/politics/2012/03/120326_zakarpattya_separatyzm_nk.shtml.
5. Субтельний О. Історія України [Текст]: навч. посіб. / О. Субтельний. – К.: Либідь, 1993. – 712 с.
6. Сюткін С.І. Політична географія [Текст]: навч. посіб. / С.І. Сюткін; СумДПУ імені А.С. Макаренка. – Суми: ТОВ «ВПІ «Фабрика друку», 2017. – 120 с.
7. Шаблій О.І. Соціально-економічна географія України [Текст]: навч. посіб. / О. І. Шаблій, М. І. Білецький, Б. І. Заставецький. – 3-тє вид. – Львів: Світ, 2000. – 680 с.
8. Всеукраїнський перепис населення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://2001.ukrcensus.gov.ua/>.

Summary

Y.M. Bartosh, S.S. Mynets. **Determination of Separatism Factors' Influence on the Escalation of Separatism Movements in Ukraine.**

The article suggests the classification, typology, and dimensionally-cartographic analysis of geographical factors of separatism escalation, as well as the mechanism of predicting it's tempos and intensity.

Key words: *separatism, geographical factors, classification, cartographic predicting.*

УДК 911.3(477.52)

О.С. Філоненко, О.Г. Корнус

ТЕРИТОРІАЛЬНА СТРУКТУРА СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ШОСТКИНСЬКОГО РАЙОНУ ТА ДОСТУПНІСТЬ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ

У статті розглянуто сучасну мережу медичних закладів у Шосткинському районі. З метою з'ясування територіальної доступності медичних послуг для населення розраховано індекс локалізації, індекс територіальної концентрації та середній радіус обслуговування